
FIZINIO RENGIMO DĖSTYTOJO KOMPETENCIJŲ SVARBA RENGIANT TEISĖSAUGOS PAREIGŪNUS

Aistis Gaidelis

*Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Fizinio rengimo katedra
Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas
Telefonas (8~37) 303652
El. paštas: aistisjudo@yahoo.com*

Anotacija. Kompetencija vartojama kaip žinių ar sugebėjimų atributas, siekiant apibūdinti dėstytojų gebėjimą labai gerai atlikti užduotis arba įstaigos gebėjimą teikti aukščiausios kokybės paslaugas. Šiame darbe ir bus remiamasi minėta kompetencijos samprata, kur kompetencija traktuojama kaip tam tikras gebėjimas savo įgūdžius pritaikyti kintančioje situacijoje. Taigi kompetencija yra apibrėžiama kaip žmogaus galių pritaikymas tam tikroje praktinėje veikloje, kuri lemia efektyvų ir aukštesnės darbo kokybės atlikimą. Tai ne tik sugebėjimas rasti reikalingus sprendimus įvairiose situacijose, pritaikant turimas žinias, įgūdžius, bet ir galimybė išreikšti save. Fizinio rengimo dėstytojas, turintis daugybę kompetencijų ir gebėjimą jomis naudotis ugdomajame darbe, turi teisę visapusiškai ugdyti ne tik fizinius studentų ypatumus, bet ir lavinti jų įvairias kompetencijas bei mokėjimą jomis naudotis gyvenime, t.y. rengti būsimąjį pareigūną praktinei veiklai.

Pagrindinės sąvokos: kompetencija, dėstytojas, studentai.

ĮVADAS

Šiandieninė visuomenė, tenkinanti žinių ekonomikos diktuojamus poreikius, orientuojasi į individą, gebantį savarankiškai kelti mokymosi tikslus ir įgyti jam reikalingas žinias. Taip formuojasi besimokančios visuomenės samprata, kurios lūkesčius geriausiai tenkina edukacine paradigma grįstas ugdymas. Edukacinės paradigmos virsmas turėtų būti sklandus aukštojo mokslo studijose, nes universitetai, realizuodami savo misiją, yra ne tik išsipareigoję skleisti kuriamas mokslo žinias visuomenei, bet ir būti jos kaitos procesų priekyje, skatinti naujovių diegimą praktikoje. Jos centre – besimokantysis, kuris žinias ir gebėjimus įgyja, plėtoja požiūrius ir vertybes visur ir visada – ne tik tada, kai yra mokomas. Todėl studijų programa turi būti sukonstruota ir dėstytojas turi veikti taip, kad studentas, išlaikydamas pagrindinę studijų programos liniją, galėtų lanksčiai tenkinti argumentuotus savo studijų lūkesčius ir poreikius, kad jis turėtų galimybę kūrybiškai veikti, kad būtų įvertinami ir pripažįstami jo ankstesnio mokymosi rezultatai, turima patirtis, kad galėtų argumentuotai siūlyti savo veiklos formas ir metodus ir būtų priimamas. Tačiau mokymosi paradigmos realizavimas kelia aukštus reikalavimus dėstančiojo ir studijuojančiojo kompetencijoms.

Šiuolaikinė žinių visuomenė neįmanoma be efektyviai dirbančių kvalifikuotų pedagogų, taigi ir be jaunuolių sveikatą ugdančių fizinio rengimo dėstytojų, sporto šakų trenerių, rengiančių sportininkus varžyboms.¹

Kaip teigia P. Jucevičienė, pedagoginėje sistemoje veikia įvairūs jos elementai: mokymo tikslai, formos, priemonės, tačiau kaip esminis kaitos elementas susijęs su mokytojo ir mokinio (šiuo atveju dėstytojo ir būsimos pareigūno) santykių kaita. Praeityje vyravusios tradicinės paradigmos dėmesio centre buvo mokytojas su savo žiniomis ir patirtimi. Vyraavo vienkryptis informacijos perdavimas. Šiuolaikinėje paradigmoje padidėja mokytojo ir mokinio sąveika, pagerėja mokymosi medžiagos kokybė, mokiniai gali neformaliai bendrauti tarpusavyje. Vyrauja dvikryptis informacijos perdavimas. Naujoji ateities paradigma remiasi informacinėmis technologijomis – visapusiška interaktyvi sąveika apima visus mokymo/mokymosi dalyvius: kiekvienas mokinys interaktyviai sąveikauja su mokytoju.²

Kompetencija vartojama kaip žinių ar sugebėjimų atributas, siekiant apibūdinti dėstytojų gebėjimą labai gerai atlikti užduotis arba įstaigos gebėjimą teikti aukščiausios kokybės paslaugas. Šiame darbe ir bus remiamasi minėta kompetencijos samprata, kur kompetencija traktuojama kaip tam tikras gebėjimas savo įgūdžius pritaikyti kintančioje situacijoje. Taigi kompetencija yra apibrėžiama kaip žmogaus galių pritaikymas tam tikroje praktinėje veikloje, kuri lemia efektyvų ir aukštesnės darbo kokybės atlikimą. Tai ne tik sugebėjimas rasti reikalingus sprendimus įvairiose situacijose, pritaikant turimas žinias, įgūdžius, bet ir galimybė išreikšti save.

Tyrimo objektas. Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto fizinio rengimo dėstytojų kompetencijų struktūra.

Straipsnio tikslas – atskleisti studijų kokybės priklausomybę nuo fizinio rengimo dėstytojo kompetencijų raiškos konteksto, rengiant teisėsaugos pareigūnus.

Tikslui pasiekti keliami uždaviniai:

1. Apžvelgti fizinio rengimo dėstytojo kompetencijas.
2. Apsvarstyti edukacinę paradigmos grįstą, fizinio rengimo dėstytojo, kompetencijų įgijimo aspektus.

Tyrimo metodai: Mokslinės literatūros analizė.

¹ Kardelienė, L.; Kardelis, K. *Pedagoginė komunikacija kūno kultūros veikloje*. Monografija. Kaunas: LKKA, 2006.

² Jucevičienė, P. *Besimokantis miestas*. Kaunas: KTU, 2007.

KOMPETENCIJOS SAMPRATA

Šiandieninė visuomenė, tenkinanti žinių ekonomikos diktuojamus poreikius, orientuojasi į individą, gebantį savarankiškai kelti mokymosi tikslus ir įgyti jam reikalingas žinias. Taip formuojasi besimokančios visuomenės samprata, kurios lūkesčius geriausiai tenkina edukacine paradigma grįstas ugdymas. Edukacinės paradigmos virsmas turėtų būti sklandus aukštojo mokslo studijose, nes universitetai, realizuodami savo misiją, yra ne tik įsipareigoję skleisti kuriamas mokslo žinias visuomenei, bet ir būti jos kaitos procesų priekyje, skatinti naujovių diegimą praktikoje. Jos centre – besimokantysis, kuris žinias ir gebėjimus įgyja, plėtoja požiūrius ir vertybes visur ir visada – ne tik tada, kai yra mokomas. Todėl studijų programa turi būti sukonstruota ir dėstytojas turi veikti taip, kad studentas, išlaikydamas pagrindinę studijų programos liniją, galėtų lanksčiai tenkinti argumentuotus savo studijų lūkesčius ir poreikius, kad jis turėtų galimybę kūrybiškai veikti, kad būtų įvertinami ir pripažįstami jo ankstesnio mokymosi rezultatai, turima patirtis, kad galėtų argumentuotai siūlyti savo veiklos formas ir metodus ir būtų priimamas. Tačiau mokymosi paradigmos realizavimas kelia aukštus reikalavimus dėstančiojo ir studijuojančiojo kompetencijoms.³

Šiuolaikinėje aplinkoje kompetencija, žinios ir sugebėjimai yra laikomi vienu iš svarbiausių veiksnių. Egzistuoja įvairių kompetencijos sampratų interpretacijų ir apibrėžimų. Kompetencijos sąvoka dažnai tapatinama su kvalifikacija, kadangi šių sąvokų skirtumai nėra dideli. Tačiau, kaip teigia Laužackas, kvalifikacija įgyjama mokymo institucijoje, o kompetencija pasireiškia praktinėje veikloje.⁴ Sudėtinė kvalifikacijos dalis – žinios suprantamos, kaip sugebėjimas atgaminti atmintyje anksčiau gautą informaciją, atpažinti faktą, apibrėžimą, sąvoką, dėsni ir kt. Kompetencija dažnai vartojama, siekiant apibūdinti darbuotojų gebėjimą labai gerai atlikti užduotis arba įstaigos gebėjimą teikti aukščiausios kokybės paslaugas. Kompetencija yra apibrėžiama kaip žmogaus galių pritaikymas tam tikroje praktinėje veikloje, o kvalifikacija – kaip įgūdžiai, žinios, kuriuos individas įgyja švietimo sistemoje.⁵ Šiuo požiūriu, kompetencijos sąvoka yra artimesnė veiklos aplinkai. Taigi galima teigti, kad žinios, mokėjimai, įgūdžiai sąlygoja kvalifikacijos suteikimą, o įvertinus gabumų svarbą bei individo asmenines savybes ir vertybes, sukuriama kompetencijos samprata.

³ Barnett, R. *The Idea of Higher Education*. SRHE: Open University Press, 1994.

⁴ Laužackas, R. *Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas*. Kaunas: VDU I-kla, 2005.

⁵ Jucevičienė, P., Lepaitė, D. Kompetencijos sampratos erdvė. *Socialiniai mokslai*. 2000, 1 (22).

Kompetencija, kaip tyrimo objektas, ypač aktualus ugdymo ir vadybos mokslų tyrinėtojų tema. Šių mokslo interesų bendrumas yra neatsitiktinis, kadangi kompetencijos problemos kaip žmoniškųjų išteklių vadybos objektas, kylančios profesinėje veikloje yra sprendžiamos visą gyvenimą besitęsiančio ir tęstinio ugdymo kontekste. Tačiau šį reiškinį minėti mokslai nagrinėja skirtingais aspektais. Edukologų nuomone, kompetencija yra ugdymo procese įgytas bendrasis gebėjimas, grindžiamas žiniomis, patirtimi, vertybėmis, polinkiais. Nuo kompetencijos priklauso pedagogo gebėjimas įgytą išsilavinimą ir patirtį pritaikyti konkrečiai gyvenimo problemai spręsti. Edukologams svarbiau numatyti kompetencijos plėtojamą ugdymo priemonėmis.⁶

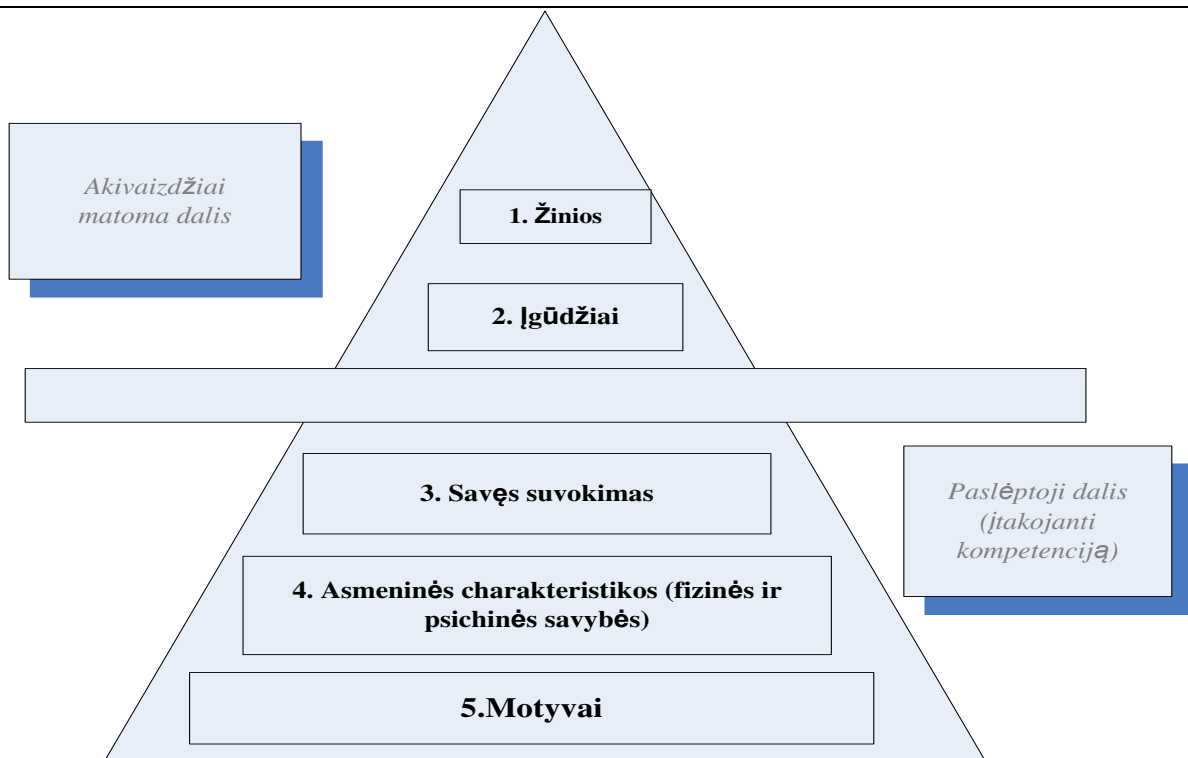
Kompetencija vartojama tarsi žinių ar sugebėjimų atributas, siekiant apibūdinti darbuotojų gebėjimą labai gerai atlikti užduotis arba įstaigos gebėjimą teikti aukščiausios kokybės paslaugas. Kompetencijos sampratos aiškumui tikslinga analizuoti Spencer, Spencer 5 komponentų kompetencijos modelį (žr. 1 pav.):⁷

- motyvai – vidinė motyvacija, kuri generuoja elgesį darbe;
- asmeninės charakteristikos (savybės bruožai) – asmens savybės, kurios lemia individo vienokį ar kitokį elgesį (pvz., reakcija į situacijas, atkaklumą, iniciatyvą ir t.t.);
- savęs suvokimas – savęs perteikimo koncepcija, kuri pasireiškia elgesiu, asmens požiūriais, vertybėmis, nuostatomis, savęs suvokimu;
- įgūdžiai, gebėjimai – sugebėjimai, kurie pasireiškia vykdant užduotį;
- žinios – vertinga tam tikros srities informacija, kurią turi darbuotojas konkrečioje srityje.

Spencer, Spencer kompetencijos komponentus suskirsto į matomą ir nematomą dalis, ir kompetencijai pavaizduoti naudoja „ledkalnio“ modelį. Matomąją „ledkalnio“ dalį, kurią lengviau pastebėti ir plėtoti (viršutinėje dalyje) sudaro: žinios ir įgūdžiai. Nematomąją dalį, kuri yra sunkiau nustatoma ir sunkiau plėtojama (žemiau linijos) sudaro: motyvai, nulemiantys tam tikrą elgesį, skirtą pasiekti tam tikrus tikslus, asmeninės charakteristikos ir savęs suvokimas (asmens požiūriai, vertybės).

⁶ Bitinas, B. *Ugdymo filosofija. Vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams*. Vilnius: Enciklopedija, 2000.

⁷ Spencer, L. M.; Spencer S. M. *Competence at Work: Models for Superior Performance*. New York, 1993.

1 pav. Kompetencijos modelis „Ledkalnis“ (Spencer, Spencer, 1993)

Taigi žinios, mokėjimai, įgūdžiai sąlygoja žmogaus kvalifikaciją, įvertinus gabumų, kurie turi įtakos gebėjimų formavimuisi, svarbą bei žmogaus vertybes, asmens savybes, kuriama kompetencijos šerdis ir visuminis (holistinis) pobūdis. Žinios ir įgūdžiai yra traktuojami kaip pagrindinės kompetencijos dalys, kurios yra būtinos bet kuriam treneriui, norinčiam efektyviai atlikti savo darbą. Jos yra įgyjamos mokymosi ir asmeninio tobulinimosi metu.

Kompetencijos vystymas ir tobulinimas yra ugdymo programų tikslas. Eraut išskiria tris požiūrius kaip ugdyti ir tirti kompetenciją:⁸

- *meistriško išmokimo*, kuomet apribojamas teorijos vaidmuo ir pabrėžiamas asmens elgesys. Šiuo požiūriu kompetencijos akcentuojamos kaip ugdymo tikslas. Kaip ugdymo tikslas dominuoja specializuoti tam tikros profesinės veiklos sugebėjimai, formuojant konkrečius įgūdžius, kurių reikalauja darbas ir pasiekiamas automatiškas jų pakartojimo lygis, laikantis nustatytų tos profesinės veiklos standartų.

⁸ Eraut *Developing Professional Knowledge and Competence*. London: Falmer Press, 1990.

-
- *bendrasis požiūris* – kada siekiama nustatyti kokybes, susijusias su tobula veikla. Remiantis matavimų rezultatais ir nustačius nepakankamą kompetencijų lygį, ugdymo programų kūrėjai sudaro programas, kurių tikslas – užpildyti susidariusias kompetencijų spragas.
 - *kognityvinis konstrukcinis*, akcentuojantis akademinės studijas ir išryškinantis skirtumą tarp potencialaus individo gebėjimo veikti ir išreikštos elgsenos tam tikros veiklos kontekste.

Todėl galima teigti, kad vadybiniu požiūriu kompetencija atsiskleidžia tik veikloje ir pasireiškia kaip žmogaus gebėjimas įvertinti situaciją ir pasirinkti tinkamus veiklos metodus, apibrėžtus jų veiksmingumo supratimu ir asmeninių vertybių požiūrių ir motyvų raiška veikloje.

Edukologijos tyrėjų požiūrius kompetencijos koncepcijos klausimu galima apibendrinti išvadomis:

- kompetencija – gebėjimas veikti, sąlygotas žinių, mokėjimų, įgūdžių, požiūrių, asmens savybių bei vertybių. Šia sąvoka apibrėžiamas asmeninis potencialas ir galimybė pritaikyti kintamus ir tikslingus gebėjimus, remiantis žiniomis ir patirtimi;
- kompetenciją galima traktuoti kaip visumą ir kaip atskiras sudėtines bendrosios profesinės kompetencijos dalis, skirtingo veiklos hierarchinio lygio atlikimui reikia skirtingo lygio kompetencijos;
- holistinis požiūris į kompetenciją leidžia ją aiškinti, kaip gebėjimą įvertinti naują situaciją, pasirinkti joje tinkamus veiklos metodus ir integruoti dalykines bei profesines žinias.

FIZINIO RENGIMO DĖSTYTOJO KOMPETENCIJŲ LYGIAI

Teigdami, kad kompetencija yra ne tik sugebėjimas rasti reikalingus sprendimus įvairiose situacijose, pritaikant turimas žinias, įgūdžius, bet ir galimybė išreikšti save, o savęs išreiškimas priklauso nuo to, kokiam lygyje ta kompetencija yra. Todėl Jucevičienės ir Lepaitės pateikiamas kompetencijos, kaip hierarchinio struktūrinio darinio, kuriame skirtingas veiklos hierarchinis lygis reikalauja skirtingo lygio kompetencijos, modelis. Kompetencijos lygiai skirstomi pagal veiklos bruožus (žr. 1 lentelę). Taip pat atsižvelgiant į dvi kompetencijos koncepcijas (competence ir competency) bei vadovaujantis kompetencijos lygių charakteristikų struktūra buvo nustatyta sąsaja tarp kompetencijos lygių, jos bruožų,

veiklos lygių bei kompetencijos plėtojimo metodologinių ypatumų.⁹

1 lentelė. Kompetencijos lygiai veiklos lygių kontekste (cit. pagal Jucevičienę, Lepaitę, 2000)

Kompetencijos lygiai	Bruožai	Veiklos lygis	Kompetencijos ugdymo metodologija
1. Elgsena	Elementari elgsena pagal darbo vietos reikalavimus	1. Operacinis darbo atlikimas	Meistriškumas išmokimas/ patyrimo sąlygojama praktinė elgsena/ kontekstualizuotos kompetencijos; competency kompetencija
2. Pridedamasis	Elgsens+ žinojimas	2. Darbo tobulinimas	Meistriškumas išmokimas/kontekstualizuotos žinios+ patyrimo sąlygojama praktinė elgsena; competency koncepcija
3. Integruotas	Žinojimas integracija= kūrybinė veikla	3. Darbo vidinių ir išorinių sąlygų keitimas	Meistriškumas išmokimo ir kongvityvinio konstruktyvizmo pusiausvyra, koncepcijos pasirinkimas priklauso nuo konkrečių sąlygų, tačiau didesnė orientacija į competency kompetenciją, nors pagal Westera modelį jau aptinkama kompetentinga veikla
4. Holistinis	Holistinė kompetencija	4. Naujo darbo kūrimas 5. Kvalifikacijos perkėlimas į naują veiklos situaciją	Kognityvinis konstruktyvizmas/ visuminis požiūris į kompetenciją; competence koncepcija

Lentelėje matyti, kad kompetencija – hierarchinis struktūrinis darinys, kadangi skirtingo hierarchinio veiklos lygio atlikimui reikalinga ir skirtingo lygio kompetencija:

- Operaciniam darbui atlikti (pirmas veiklos lygis) reikalinga meistriškai išmoktos elgsenos (elementariausio lygio) kompetencija, tiksliai atitinkanti darbo reikalavimus ir sudaryta iš aiškiai išskiriamų sudedamųjų dalių; taigi šiuo atveju kalbama ne apie kompetenciją, bet apie kompetencijas.
- Darbui tobulinti (antras veiklos lygis) reikalinga pridedamoji kompetencija, kuri grindžiama ne tik meistriškai išmokta elgsena, bet ir tam tikru žinojimu; šiuo atveju taip pat kalbama apie kompetencijas.
- Darbo vidinėms, ir išorinėms sąlygoms keisti (trešias veiklos lygis) reikalinga integruota kompetencija, kai elgsenos ir žinojimo integracija grindžiama esmine kaitą sąlygojančia veikla.
- Naujam darbui kurti ir kvalifikacijai perkelti į naują veiklos situaciją (ketvirtas veiklos lygis) reikalinga holistinė kompetencija.¹⁰

⁹ Jucevičienė, P.; Lepaitė, D. Kompetencijos sampratos erdvė. *Socialiniai mokslai*. 2000, 1 (22).

¹⁰ Jucevičienė, P. *Besimokantis miestas*. Kaunas: KTU, 2007.

Mokslinėje literatūroje įvairūs autoriai išskiria skirtingas kompetencijų rūšis bei tipus, sudarančius kompetencijos sistemą.

Pedagogų veiklai reikalingos ir tam tikros kompetencijos, kurios pagal esamas funkcijas gali būti skirstomos į *bendrąsias* (pagrindines), t.y. universaliąsias kompetencijas, būdingas kiekvienam darbuotojui ir *specialiąsias*, t.y. kompetencijas, kurios būdingos ir reikalingos atlikti, būtent su konkrečia veikla susijusiam, specifiniam darbui. Pavyzdžiui U. Beck bendrąsias kompetencijas iliustruoja kaip paties žmogaus fiziologinę sandarą. „Bendrosios kompetencijos – tai yra kraujas ir nervai, tuo tarpu specialiosios kompetencijos – tėra raumenys ir kaulai“.¹¹ Šis palyginimas svarbus ne skirtingų funkcijų pabrėžimu, o jų raiškos pobūdžiu. Kaip žmoguje jo fizinė raiška tarsi paslepia sudėtingą širdies ir nervų funkcionavimą, dvasinių ir mentalinių galių raišką, taip specialiosios kompetencijos – žymiai subtilesnės ir sudėtingesnės, tačiau labai svarbias bendrąsias kompetencijas.

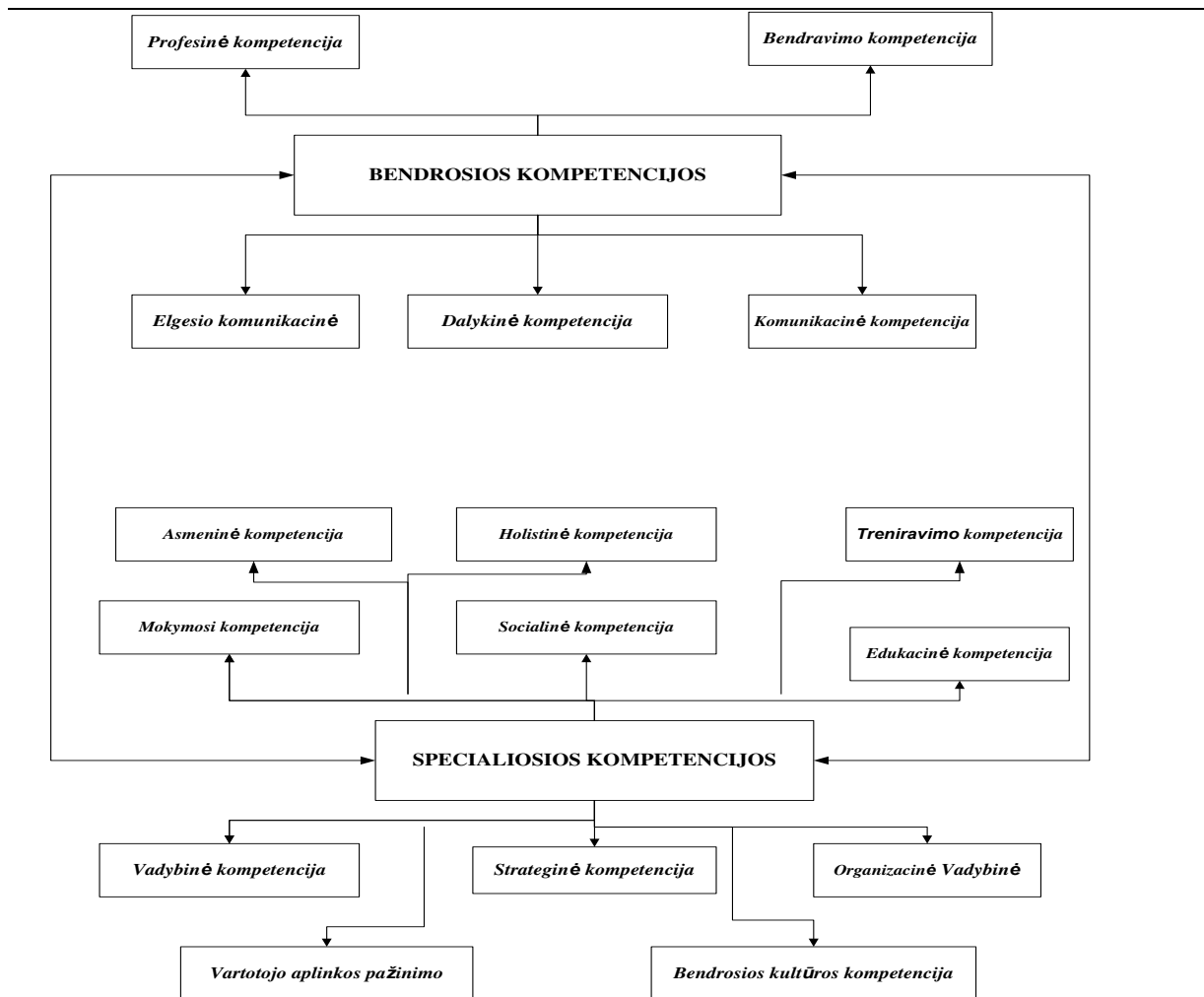
Kaip teigia Žydžiūnaitė, kompetencijos skirstomos į du tipus: 1) *Slenkstines kompetencijas*, kurių atlikimui tereikia minimalaus gebėjimų panaudojimo. Jas apsprendžia asmens motyvai, vertybės, požiūriai, savivertė, kuriuos asmuo atsineša į darbo procesą ir nukreipia reikiama linkme; 2) *Išskirtines kompetencijas*, kurios yra svarbiausios realizuojant konkrečią darbinę veiklą, susijusios su darbuotojo elgsena ir kurių neįmanoma mechaniškai imituoti ar nukopijuoti.¹² Apibendrinus Žydžiūnaitės kompetencijos skirstymą galima teigti, kad tai yra taip pat bendrosios kompetencijos ir specialiosios kompetencijos.

Pastaruoju metu vis dažniau šnekama apie bendrąsias kompetencijas. Bendrosiomis kompetencijomis vadinami plataus veikimo profilio žinių, mokėjimų, sugebėjimų bei asmeninių savybių darnai, būdingi (reikalingi) ir pritaikomi ne kurioje nors vietoje, o daugelyje profesijų. Šiandieninėje mokslinėje literatūroje, skirtoje profesinio rengimo klausimams, didelis dėmesys sutelkiamas į bendrųjų kompetencijų ugdymą, svarbą, kuri vis didėja kartu su mokslinė pažanga, informacinių technologijų kaita, su žmogaus sudėtingesne veikla darbo rinkoje ir visuomeniniame gyvenime apskritai. Pedagoginėje literatūroje į akis krinta tai, kad dažniausiai šalia išvardintų pedagoginių, profesinių kompetencijų dar pateikiamos ir bendrosios kompetencijos.¹³

¹¹ Beck, U. *Risk society: towards a new modernity*. London: Sage Publications, 1993.

¹² Žydžiūnaitė, V. *Komandinio darbo kompetencijų edukacinė diagnostika ir jų vystymo, rengiant slaugytojus, pagrindimas*. Daktaro disertacija. Kaunas: KTU, 2003.

¹³ Laužackas, R. *Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas*. Kaunas: VDU I-kl., 2005.

4 pav. Bendrosios ir specialiosios kompetencijos (pagal Pedagogų rengimo koncepciją (2004)

Anot Chreptavičienės, įvairūs autoriai mini šias kompetencijos rūšis: socialinę, komunikacinę, lingvistinę, sociolingvistinę, kultūrinę, intelektualinę, fizinę, emocinę, moralinę, religinę, akademinę bei kitas. Pati autorė kalba apie dalykinę komunikacinę kompetenciją, kaip būtina individų efektyvios dalykinės komunikacijos prielaidą. Dalykinė (specialioji) kompetencija nusako žmogaus – darbuotojo vertę savo profesijos sferoje. Tai darbuotojo žinios mokėjimai ir įgūdžiai, pažintiniai, kūrybos gebėjimai, emocinės, vertybinės nuostatos. Kitais žodžiais tariant, žmogus yra kvalifikuotas savo profesijos žinovas. Todėl didėjant konkurencijai ir siekiant geriau patenkinti vartotojų poreikius, darbuotojų dalykinę komunikacinę kompetencija tampa svarbi kiekvienos įstaigos konkurencinio pranašumo prielaida.¹⁴

¹⁴ Chreptavičienė, V. Komunikacinių mokėjimų didaktinės sistemos galimybių plėtra taikant šiuolaikines edukacines ir informacines technologijas. *Socialiniai mokslai: Edukologija*, 1999, 4 (21): 71-78.

Bitino teigimu, gali būti skiriamos penkios bazinės kompetencijos, kurios gali būti traktuojamos kaip Europos šalių bendrojo lavinimo tikslas: politinės ir socialinės kompetencijos, siejamos su gebėjimu gyventi multikultūrinėje visuomenėje, sakininės bei rašytinės kalbos gebėjimai, informaciniai gebėjimai, pasirengimas ir siekimas visą gyvenimą asmeninio ir profesinio bei visuomeninio tobulėjimo. Daugelyje įvairių šalių švietimo institucijų dokumentuose šalia programų ir standartų sudarinėjamos ir pateikiamos įgytų ar planuojamų įgyti kompetencijų lentelės su kompetencijų aprašais.

Besikeičianti aplinka visuomenės, jos vertybių kaita, lemia pedagogų vaidmens ugdymo procese kaitą. Išryškėja visiškai nauji pedagogo vaidmenys: novatorius, mentorius, socialinis pedagogas, mokymosi procesų skatintojas, katalizatorius (klinikistas, filosofas), tyrėjas, bendradarbiaujantis kolega. Šie pedagogo vaidmenys reikalauja asmenybės kūrybiškumo, žinių įvairialypiškumo. Pedagogai – žmogaus ugdytojai, ne vien tik žinių perteikėjai. Taigi šiuolaikiniam pedagogui itin svarbu tobulinti ir plėtoti komunikacines, vadybines, projektines veiklos, mokymosi visą gyvenimą, socialinę, bendrakultūrinę kompetencijas.¹⁵

Jovaiša kompetencija pabrėžia specialisto sugebėjimus įvairiose srityse, turinčiose ryšį su pedagoginiu darbu ir išskyrė tokias kompetencijos sritis:

- *Intelektualinė kompetencija.* Fizinio rengimo dėstytojas privalo įsisavinti pagrindinius logikos dėsnius ir daryti bet kokias išvadas tik remdamasis faktais ir logika. Šiai kompetencijos sričiai priklauso gebėjimas įgyti žinių apie visas reikšmingas mokslo ir kultūros sritis, turinčias sąlytį su pedagoginiu darbu.¹⁶
- *Fizinė kompetencija.* Ji apima žmogaus fizinį pajėgumą, sveikatingumą, higieninius įpročius, gražią kūno sandarą. Fizinio rengimo dėstytojas būtina skirti dėmesį fizinei kompetencijai.
- *Emocinė kompetencija.* Ji remiasi gebėjimu suprasti net labai nežymius savo auklėtinių „sielos virpesius“, mylėti savo auklėtinius. Emocinės kompetencijos pasiekęs specialistas geba susidoroti su savo vidiniais konfliktais, jis atmeta tai, kas nepasiekiamą, jis toleruoja ir skirtingas orientacijas bei nuomones, pripažįsta kitų žmonių autonomijos reikalingumą.
- *Socialinė kompetencija.* Tai gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti, draugiškai padėti visiems, kuriems reikia paramos, jausti atsakomybę už tarpusavio santykius,

¹⁵ Bankauskienė, N. Pedagogui būtinos kompetencijos, 2007. Prieiga per internetą: http://www.pprc.lt/MethodineVeikla/naujienos/Pedagogui_butinos_kompetencijos.pdf [žiūrėta 2009 02 10]

¹⁶ Jovaiša, L. *Edukologijos įvadas*. Vilnius: VU leidykla, 2002.

už savo valstybės, tautos likimą. Rūpinimasis egzistencinėmis problemomis, gyvenimo prasme liudija, kad fizinio rengimo dėstytojas yra protaujantis žmogus.

- *Moralinė kompetencija*. Tai gebėjimas nepasiduoti nuotaikų stichijai, bet savo poelgius grįsti pastovesniais dalykais: principais, idėjomis, vertybėmis. Dorovinės kultūros lygis suteikia asmenybei dvasingumo, didelį autoritetą.

Analizuotas profesinę kompetenciją fizinio rengimo dėstytojo veikloje manyčiau, jog tai yra esminis jo darbo įrankis, kadangi, anot U. Shaefer, fizinio rengimo dėstytojas privalo žinoti jaunuolio ir suaugusio žmogaus, o taip pat skirtingų lyčių žmonių psichologinius, fiziologinius ypatumus, mokėti taikyti pedagoginius ugdymo principus ir metodus asmenybei ugdyti.¹⁷ Autoriaus teigimu, fizinio rengimo dėstytojas, ypač daug laiko praleisdamas kartu su auklėtiniais (stovyklos, išvykos į varžybas), turi daugiau galimybių ugdyti asmenybę, negu kitų ugdymo įstaigų pedagogai. Todėl tik plataus universitetinio išsilavinimo specialistas gali išugdyti asmenybę, o ne vien tik specialiuosius sportininko gebėjimus.

Anot P. Karoblio, fizinio rengimo dėstytojo kompetencija yra gebėjimas atlikti treniravimo veiklą, turėti jai pakankamai žinių, įgūdžių, energijos, gerai dirbti ir išmanyti veiklos technologija.¹⁸ Mokslinėje literatūroje teigiama, jog fizinio rengimo dėstytojas, fiksuodamas ir kaupdamas informaciją bei ją remdamasis, koreguoja sportinį rengimą. Tai daro trenerio veikla nuoseklią, tikslingą, padeda išlaikyti jos kryptingumą bei didinti profesinę kompetenciją. Svarbiausia kaip treneris, perteikdamas žinias, mokydamas treniruotės technologijos, veiklos būdu, suformuluoja vertybių sistema, kad sportininkas galėtų visur ir visada kuo sėkmingiau tobulėti ir reikštis kaip asmenybė.

Rengdamas savo sporto šakos sportininkus, kaip teigia sporto profesorius Miškinis fizinio rengimo dėstytojas turi treniravimo kompetenciją:

- gerai žinoti savo sporto šakos kilmę, raidą, plėtotę;
- gerai išmanyti savo sporto šakos technikos subtilybes (technikos veiksmų klasifikaciją, biocheminius ir anatominius technikos veiksmų pagrindus, technikos veiksmų rezultatyvumo rodiklius ir kt.);
- žinoti sporto šakos taktikos ir strategijos raidą, plėtotės tendencijas, išmanyti taktikos veiksmus, gerai parengti sportininkus taktiškai;
- mokėti sudaryti modelines charakteristikas, analizuoti varžybinę veiklą;

¹⁷ Schaefer, J. K. Stakeholder Perception and Success in System of Care Models. *Research and training center for childrens mental health*. Presentation at the 13TH Annual Research Conference, Clearwater Beach, Florida. (2000).

¹⁸ Karoblis, P. *Jaunojo sportininko treniruotė*. Vilnius: Lietuvos sporto informacijos centras, 2003.

-
- mokėti planuoti varžybas, jas organizuoti, joms vadovauti, teisėjauti;
 - kokybiškai vykdyti sporto treniruotės vyksmą (numatyti uždavinius, struktūrą, metodus);
 - reglamentuoti rengimo laikotarpius;
 - ugdyti sportininkų žaidimo stilių;
 - išmanyti vyrų ir moterų sportininkų rengimo savitumus;
 - gerai žinoti ir ugdyti fizines ypatybes, lavinti specialiąsias ypatybes;
 - gerai parengti sportininkus varžyboms.

Pasak P. Karoblio, A. Raslano ir K. Steponavičiaus fizinio rengimo dėstytojo mokymasis – tai nuolatinė tikslinga veikla perimant kitų trenerių, mokslininkų, sportininkų, gydytojų sukauptas žinias, patirtį, taip pat įvaldant teorinės ir praktinės veiklos mokėjimus bei įgūdžius.¹⁹ Todėl, autorių teigimu, fizinio rengimo dėstytojas, kaupdamas ir analizuodamas savo, kitų trenerių ir mokslininkų patirtį, ją plėtodamas, didina sportininkų aktyvumą, savarankiškumą, kūrybingumą. K. Miškinis teigia, kad auklėtiniams daro įspūdį fizinio rengimo dėstytojo žinių troškimas, aktyvus bendradarbiavimas su auklėtiniais ir aplinkiniu pasauliu; gebėjimas stebėti ir savarankiškai spręsti įvairias problemas, kaupti ir sisteminti žinias; mokėjimas atjausti ir suprasti auklėtinį, net tada, kai jis klysta; kantrumas, susivaldymas, mokėjimas pajuokauti; gebėjimas vesti auklėtinius, o ne eiti jiems iš paskos; mokėjimas bendrauti vengiant moralų ir t. t.²⁰ Autoriaus teigimu, autoritetą turės tas treneris, kuris savo reikalavimus pateiks tinkama forma, tiksliai, sistemingai ir nuosekliai, pačiu laiku ir jie nebus per dažni. Anot P. Karoblio, trenerio autoritetas – tai asmenybės bruožų visuma, daranti stiprų įspūdį bei poveikį kitiems ir liudijanti to žmogaus valią ir protą, sukelti visuotinį pasitikėjimą juo ir pagarbą.²¹

Didelio pedagoginio meistriškumo fizinio rengimo dėstytojas (treneris) turi aiškia ir racionalią darbo sistemą, realiai įsivaizduoja galutinį savo veiklos rezultatą, puikiai išmano savo sporto šaką, bendruosius pedagogikos ir psichologijos dalykus. Tačiau vien dalykinės kompetencijos neužtenka. Norint save aktualizuoti ir realizuoti ir rezultatyviai išreikšti, reikia įgyti kompetencijos daugelyje sričių.²²

¹⁹ Karoblis, P.; Raslanas, A.; Steponavičius, K. *Didelio meistriškumo sportininkų rengimas*. Vilnius: Lietuvos sporto informacijos centras, 2002.

²⁰ Miškinis, K. Sporto mokslas, koks jis? *Olimpinė panorama*. 2006, 1:44–45.

²¹ Karoblis, P. *Jaunojo sportininko treniruotė*. Vilnius: Lietuvos sporto informacijos centras, 2003.

²² Miškinis, K. *Sporto pedagogikos pagrindai*. Kaunas: LKKA, 2002.

IŠVADOS

Fizinio rengimo dėstytojo kompetenciją apsprendžia įgytų specifinių žinių kiekis, praktinė tų žinių realizavimo patirtis, turimų profesinės veiklos įgūdžių, energijos, ir veiklos technologijų išmanymas, gebėjimas pakankamai tobulai realizuoti judesių mokymo ir treniravimo procesą – pasiekti pozityvių rezultatų. Specialybinė kompetencija gali būti apibrėžiama kaip visuma ir kaip atskira sudėtinė bendrosios profesinės kompetencijos dalis. Dėl to fizinio rengimo dėstytojas turi plėtoti jau turimas kompetencijas ir nuolatos tobulėti - įgyti naujų žinių bei gebėjimų, būtinų efektyviai veiklai, projektų, programų kūrimui, edukacinių naujovių diegimui.

Pedagogų veiklai reikalingos ir tam tikros kompetencijos, kurios pagal esamas funkcijas gali būti skirstomos į *bendrąsias* (pagrindines), t.y. universaliąsias kompetencijas, būdingas kiekvienam darbuotojui ir *specialiąsias*, t.y. kompetencijas, kurios būdingos ir reikalingos atlikti, būtent su konkrečia veikla susijusiam, specifiniam darbui. Pedagogų kompetencijos pagrindą sudaro šie dėmenys: 1) bendrakultūrinė kompetencija – aukštasis išsilavinimas; 2) dalykinė kompetencija; 3) pedagogo profesinė kompetencija. Pedagogų kompetencijai keliami reikalavimai yra apibrėžiami pedagogo reglamente, studijų kryptių reglamentuose, pedagogų profesijos standartuose. Pedagogų veikloje, apimančioje ugdomąją veiklą, bendravimą ir bendradarbiavimą, asmeninį profesinį tobulėjimą, būtina tobulinti ir plėtoti tokias naujas specialiąsias kompetencijas kaip vadybinė kompetencija, informacinių technologijų naudojimas ir valdymas, komandinio darbo gebėjimai, mentoriavimas, projektų kūrimas ir valdymas, mokymasis kaip mokytis, mokymasis iš patirties bei pokyčių valdymas. Geras informacinių technologijų valdymas ir vadybinių žinių išmanymas, padės ugdomo pedagogui lengviau orientuotis besikeičiančioje aplinkoje bei efektyviau vykdyti ugdomo procesus.

LITERATŪRA

1. Bankauskienė, N. Pedagogui būtinos kompetencijos, 2007. Prieiga per internetą: http://www.pprc.lt/MethodineVeikla/naujienos/Pedagogui_butinos_kompetencijos.pdf [žiūrėta 2009 02 10].
2. Barnett, R. *The Idea of Higher Education*. SRHE: Open University Press, 1994.
3. Beck, U. *Risk society: towards a new modernity*. London: Sage Publications, 1993.
4. Bitinas, B. *Ugdymo filosofija*. Vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams. Vilnius: Enciklopedija, 2000.
5. Chreptavičienė, V. Komunikacinių mokėjimų didaktinės sistemos galimybių plėtra taikant šiuolaikines edukacines ir informacines technologijas. *Socialiniai mokslai: Edukologija*. 1999, 4 (21): 71-78.

6. *Eraut Developing Professional Knowledge and Competence*. London: Falmer Press, 1990.
7. Jucevičienė, P. Pedagogo IKT kompetencijos dinamiškos struktūros pagrindimas. *Socialiniai mokslai*. 2003, 2(39): 70-81.
8. Jucevičienė, P. *Besimokantis miestas*. Kaunas: KTU, 2007.
9. Jucevičienė, P.; Lepaitė, D. Kompetencijos sampratos erdvė. *Socialiniai mokslai*. 2000, 1 (22).
10. Jovaiša, L. *Edukologijos įvadas*. Vilnius: VU leidykla, 2002.
11. Kardelienė, L.; Kardelis K. *Pedagoginė komunikacija kūno kultūros veikloje*. Monografija. Kaunas: LKKA, 2006.
12. Karoblis, P. *Jaunojo sportininko treniruotė*. Vilnius: Lietuvos sporto informacijos centras, 2003.
13. Karoblis P.; Raslanas A.; Steponavičius, K. *Didelio meistriškumo sportininkų rengimas*. Vilnius: Lietuvos sporto informacijos centras, 2002.
14. Laužackas, R. *Profesinio rengimo terminų aiškinamasis žodynas*. Kaunas: VDU I-kla, 2005.
15. Miškinis K. *Sporto pedagogikos pagrindai*. Kaunas: LKKA, 2002.
16. Miškinis K. Sporto mokslas, koks jis? *Olimpinė panorama*. 2006, 1: 44–45.
17. Petkevičiūtė N., Kaminskytė E. Vadybinė kompetencija: teorija ir praktika, 2003. Prieiga per internetą: http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2003_1/petkeviciute.pdf [žiūrėta 2009 02 10].
18. Schaefer, J. K. Stakeholder Perception and Success in System of Care Models. *Research and training center for childrens mental health*. Presentation at the 13TH Annual Research Conference, Clearwater Beach, Florida, 2000.
19. Spencer, L. M.; Spencer S. M. *Competence at Work: Models for Superior Performance*. New York, 1993.
20. Žydžiūnaitė, V. *Komandinio darbo kompetencijų edukacinė diagnostika ir jų vystymo, rengiant slaugytojus, pagrindimas*. Daktaro disertacija. Kaunas: KTU, 2003.

IMPORTANCE OF PHYSICAL EDUCATION LECTURER COMPETENCY WHILE PREPARING THE LAW ENFORCEMENT OFFICIALS

Aistis Gaidelis*

Mykolas Romeris University

Summary

Competence is used as an attribute of knowledge and skills to describe the lecturer's ability to perform tasks very well or institution's ability to provide high quality services. This work will be based on the concept of competence mentioned where competence is treated as a certain ability to adapt their skills to changing situations. In consequence competence is defined as the use of human power in a particular practice, which leads to an efficient and higher quality of work performance. It is not only the ability to find the necessary decisions in various situations, applying the knowledge, skills, but also an opportunity to express themselves. Physical education lecturer who has a lot of skills and knowledge to use them in the educational work, have the right to fully develop not only the physical characteristics of students, but also to educate the various competencies and payment to them in life, i.e. to prepare a future officer for the practice.

Keywords: competence, the lecturer and students.

Aistis Gaidelis*, Mykolas Romeris universiteto Viešojo saugumo fakulteto Fizinio rengimo katedros lektorius. Mokslinių tyrimų kryptys: fizinis rengimas, kompetencija.

Aistis Gaidelis*, Mykolas Romeris University, Faculty of Public security, Department of Physical Training, lecturer. Research interests: physical training, competence.